

جِلاءُ القلوبِ

Cilâü'l-Kulûb

İmam
Bîrgivî

Kalplerin
Cilası

Tercüme
Hasan AKARSU

İstanbul - 2023

Hasan AKARSU

1934 senesinde Gediz'de doğdu. Babası köy imamı olduğu için çocukluğu Gediz köylerinde geçti. Kur'an-ı Kerim'i ve Türk alfabesini babasından öğrendi. Daha sonra Gediz Kur'an Kursu'nda hafızlık yaptı. 1953 senesinde okumak için İstanbul'a gitti. Nuruosmaniye Kur'an Kursu'nda merhum Hafız Hasan Akkuş'dan tashih-i huruf ve ta'lim-i Kur'an okudu. Bu arada aynı zamanda merhum Hadimli Musa Kâzım Efendi'den Arapça okumaya başladı. Daha sonra sırasıyla Fatih Müftüsü Ali Yekta Efendi, Sultanahmet Camii İmam Hatibi Merhum Seyyid Şefik Arvasi, Seydişehirli Osman Efendi, Bingöllü Celal Efendi gibi hocalardan Arapça ve İslâmî ilimleri tahsil etti.

1960'dan sonra ilkokulu ve Emirgan Ortaokulu'nu dışardan bitirerek, Vefa Akşam Lisesine girdi. Bu liseyi 1966'da bitirerek İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne girdi. Aynı yıllarda İstanbul İmam Hatip Lisesi'nde fark imtihanları vererek bu okulu da bitirdi. Edebiyat Fakültesi'nin Arap, Fars ve Tarih bölümlerini 1970 yılında bitirerek mezun oldu.

1971 yılında Kütahya İmam Hatip Lisesi'ne Arapça ve Farsça öğretmeni olarak tayin olundu. Bu okulda 8 sene görev yaptı. Daha sonra sırasıyla Bilecik, Eskişehir ve İzmir'deki imam hatip liselerinde görev yaptı. 1990 yılında İzmir Kemalpaşa İmam Hatip Lisesi'nden emekli oldu. 1992 yılında Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur.

İçindekiler

Takdim	7
İmam Birgivi.....	9

***

[Mukaddime] / 13

Birinci Bölüm

Zühd ve Takvâ, Dünyadan Uzaklaşma ve Âhirete Yaklaşma / 19

İkinci Bölüm

Umumî Mev'iza ve Nasihatler / 35

Nasihatler	64
Allah'ın Hakları Hakkında	64
Kul Hakları Hakkında.....	67
Hayvan Hakları Hakkında.....	67
Vasiyetler:	68

Üçüncü Bölüm

Atâullah Efendi Hazretlerinden Nasihatler / 71

Dördüncü Bölüm

Ölümü Hatırlama / 75

Meşâyih-i Kirâmın Sözleri	78
---------------------------------	----

Beşinci Bölüm

Vâcip ve Müstehap Olan Vasiyetler / 88

Tenbih	92
Zamanımızda Vasiyet İçin En Güzel Yol.....	94
Müstehap Olan Vasiyetler	95
Günah Olan Vasiyetler	96

Altıncı Bölüm

**Ölüm Halinde ve Ölümden Sonra Yapılması Sünnet ve
Müstehap Olan Vazifeler / 104**

Yedinci Bölüm

**Peygamberimiz Ve Ashabdan Ölüye Yararlı Olduğu
Bildirilen Şeyler Hakkındadır / 111**

Telkin	112
Kabirlerde Kur'ân-ı Kerîm Okumak Hakkında.....	116

Hâtîme (Bölümü)

**Allah'ın Rahmetinin Genişliği Ve
Rahmetinin Gazabına Galip Oluşu / 119**

***

Kaynakça / 131

Dizin / 135

Ekler (Müellif Hattından Örnekler) / 139

Takdim

Muhterem okuyucu;

İslâm âleminin büyük, büyük olduğu kadar faziletli ve muttaki bir âlimi olan İmâm Birgivî hazretlerinin, *Cilâü'l-Kulûb* isimli bu ölmez eserini sizlere takdim etmekle çok memnun ve mesudum.

Bilindiđi gibi İmâm Birgivî, ilmi ve takvâsı ile şöhret bulmuş, şeriat-i Ahmediyye'ye son derece bağlı fazilet timsali bir zattır.

Anadolu'da şöyle bir fıkra dilden dile nakledilir. Bir yol-cuya sormuşlar:

“Nereden geliyorsun, Birgivî Hocayı gördün mü?”

“Gördüm.”

“Ne yapıyor?”

“Bir hal ki sorma! Cennetin yolu ortasına oturmuş kimseyi geçirmiyor.”

Evet, Birgivî rahimehullah bu noktada çok hassastı. Cennet yollarının kıldan ince, kılıçtan keskin olduğunu biliyor ve anlatıyordu.

İmâm Birgivî hazretlerinin elinizdeki bu eseri de bir vaaz ve nasihat kitabıdır. Vaaz ve nasihat ile alâkalı âyet-i kerîmeleri, hadîs-i şerîfleri ve büyük zevât-ı kirâmın mübarek sözlerini ihtiva etmektedir. Ayrıca ölüm ahvali, kabirde

Kur'ân-ı Kerîm okuma âdabı ve telkin konularını içermekte, bilhassa bid'atlarla ilgili ikazlarda bulunmaktadır.¹

Eserin tercümesinde zevk-i lisânımızı öldüren ve esefle söyleyeyim pek çoğumuzun kurtulamadığı uydurukçadan oldukça uzak kalmaya çalıştım. Her hususta muvaffakiyet Allah'tandır. Kusur ve noksanlarımızdan dolayı ona iltica ederiz. Hemen Allah Zü'l-Celâl söz ve nasihatlerin tesirini halk eylesin. Âmin.

Hasan AKARSU

---

¹ Yayına hazırladığımız bu eserin Arapça müellif hattı (Süleymaniye, Şehid Ali Paşa Kütüphanesi, No: 1477) istinsah edildi ve kitabın sonuna ilave edildi. Buna göre de eserin tercümesi gözden geçirildi ve hadîs-i şerîf metinleri eklenerek kaynakları gösterildi. (Musahhhih)

İmam Birgivî

İmam Muhammed Birgivî, 1522 tarihinde Balıkesir’de doğmuştur. Babasının adı Pir Âli’dir. İlk tahsilini doğduğu yer olan Balıkesir’de yapmıştır. Burada zekâsı ile çalışkanlığı ile arkadaşlarından üstün bir seviye gösterince İstanbul’a gelerek, Ahîzâde Mehmet Efendi’ye, daha sonra Kazasker Abdurrahman Efendi’ye intisap etti. Tahsilini tamamladıktan sonra, İstanbul medreselerinde tedris işi ile meşgul iken, Bayramiye şeyhlerinden Abdurrahman Karamânî’den manevî feyiz alarak tasavvuf yoluna girdi. Üstadı Abdurrahman Efendi’nin himmeti ile Edirne’de kassâm-ı askerî² olmuş, fakat bir müddet sonra memuriyet ve tedris hayatından el çekmek istemişse de şeyhi vaaz ve tedristen tamamı ile vazgeçmemesini istemiştir.

İlmî kudretini takdir eden hemşerisi Atâullah Efendi –ki eserde ismi ve nasihatleri geçmektedir– Birgi’de yaptırdığı medresenin müderrisliğini kendisine vermiş ve o da Birgi’de tedris, telif ve vaaz ile meşgul olmuştur. Birgivî diye anılmasının sebebi hayatını burada geçirdiği içindir. İmam Birgivî’nin şer’îati korumak için, her bid’atin şiddetle aley-

---

² Kassâm; miras davalarında bizzat dava mahalline giderek gerekli tahkikatı yapıp ihtilâf hakkında bir neticeye vardıldıktan sonra davayı hükme bağlayan ve terekeyi vârisler arasında taksim eden şer’î memurdur. Askerî kassâm ise, askerî sınıf mensuplarının terekelerini taksim ve bu konudaki davaları görmekle memur olan zattır. (Said Öztürk, “Kassâm”, *DİA*, c.24, s. 579-582, İstanbul, 2001.) (Musahhah)

hinde bulunmuş ve mevki hatırı için dine karşı olan davranışlara göz yummamış, hatta son zamanlarında müşahade ettiği yolsuzluklara ıslah maksadı ile İstanbul'a gelerek Veẓîr-i A'zam Mehmet Paşa'ya nasihatte bulunmuştur.

Dinî hususlarda son derece hassas ve katı olan İmam Birgivî, şeriattan kıl kadar inhirâfı (sapmayı) bile hazmedemeyerek, yazdığı risâlelerde bilhassa para ile Kur'an okutmanın ve herhangi bir ibadet karşılığında para almanın haram olduğunu ilan etmesi üzerine, zamanın âlimleri ile hayli dedikodulara sebep olan münakaşalara girişmiştir. Karşısına hasım olarak çıkan ve o zamanın kadılarından olan Bilâlizâde'ye cevâben yazdığı risâlelerde Birgivî'nin fikrini çürütmeye çalışmış ve işe karışan Şeyhülislâm Ebussuûd Efendi de Birgivî'nin ortaya attığı bu meselelerden evkâfın zarar göreceği düşüncesiyle Birgivî aleyhine fetva vermiştir. Bunun üzerine Bilâlizâde işi daha da ileri götürerek, bu meselenin Birgivî'nin riyakârlığından çıktığını iddia etmiştir.

Birgivî'nin eserleri arasında bugüne kadar yaşayan şöhetini temin eden *Vasiyetnâme* adı ile anılan Türkçe ilmihalidir. Klasik Arapça tedrisatında yazmış olduğu *Avâmil* ve *İzhâr* adlı nahiv kitapları da asırlarca Osmanlı medreselerinde okutulmuş ve bugünde de klasik olarak hâlâ okutulmaktadır. Vaaz ve irşâd kitabı olan *Tarîkat-ı Muhammediye* isimli eseri çok kıymetli ve çok meşhur bir eserdir ki Türkçe tercümesi de yapılmıştır.

Burada Birgivî'nin kerametini ihtiva eden bir menkıbesini zikretmeden geçemeyeceğiz. Bir vakıf meselesinden dolayı Şeyhülislâm Ebussuûd Efendi'yi ziyaretinde namaz kılan Şeyhülislâm'ın zihninin başka şeylerle meşgul olmasından dolayı kendisine selam vermiş, bu durumu soran Ebussuûd Efendi'ye, aklından geçenleri de söyleyerek kerametini iz-

har etmiştir. Bu olaydan haberdar olan Kanûnî Sultan Süleyman kendisini saraya çağırılmış, Padişah sofrasından yemek yememiş sebebini soran padişaha da ikinci bir keramet izhar ederek sofradaki lokmalardan birini elinde sıkılmış ve içinden kan akmış ve lokmalarda kul hakkı bulunduğunu söylemiştir.

İmam Gazâlî rahmetullahi aleyh gibi çok kısa süren ömründe pek kıymetli eserler veren Birgivî rahmetullahi aleyh, İslâm âleminde saygı ve hürmetle anılan bir zât olmuştur. Bu büyük âlim oldukça genç yaşta 1573 tarihinde 53 yaşında Allah'ın celle celâluhû rahmetine kavuşmuştur. Kendisine bâriğâh-ı rahmetten sonsuz hisseler temenni ederiz.

[Mukaddime]

Kur'ân-ı Kerîm ve Hadîs-i Şerîflerden Öğütler

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla...

Hamd, iyice düşünüp ibret almak arzusunda olan, yahut şükretmek isteyenler için gece ile gündüzü birbiri ardınca getiren,³ hanginizin daha güzel amel (ve harekette) bulunacağını (hakkınızda) imtihan etmek için ölümü de hayatı da takdir eden ve yaratan Allah'a celle celâluhû mahsustur.⁴ Hakikat şudur ki; *“Kim Rabbine suçlu olarak gelirse hiç şüphesiz ona cehennem vardır. O, orada ölmez de dirilmez de. Kim de ona iman etmiş, sâlih amel (ve hareketlerde) bulunmuş olarak gelirse işte onlar için de en yüksek dereceler vardır. Adn cennetleri vardır ki, altlarından ırmaklar akar. Onlar orada ebedî kalıcıdır. İşte günahlardan temizlenenlerin mükâfatı budur.”* (Tâ-hâ, 74-76)

---

3 Furkân, 26.

4 Mülk, 22.

Salât ü selâm Allah'ın celle celâluhü “Şâhid, müjdeleyici, korkutucu ve kendi emri ile davetçi, nur saçan bir kandil olarak gönderdiği”⁵ yüce Peygamberi, Muhammed Mustafa sallallahu aleyhi vesellem ile haklarında “(İslâm’da) birinci dereceye hak kazanan muhacirler, ensar ve onlara güzellikle tâbi olanlar yok mu, Allah celle celâluhü onlardan razı olmuştur. Onlar da Allah’tan celle celâluhü razı olmuşlardır. Allah celle celâluhü bunlar için kendileri içinde ebedî kalmak üzere altlarından ırmaqlar akan cennetler hazırladı.”⁶ İşte salât ü selâm o zatlar üzerine olsun.

Hamd ve salât ü selâmdan sonra, İmam Müslim’in *Sahîh*’inde Temîm ed-Dârî radiyallahu anh’tan rivayet olunan bir hadîs-i şerifte, Resûlullah sallallahu aleyhi vesellem şöyle buyurmuştur:

الدِّينُ النَّصِيحَةُ، الدِّينُ النَّصِيحَةُ، الدِّينُ النَّصِيحَةُ، قَالُوا: لِمَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ؟ قَالَ: «لِلَّهِ وَكِتَابِهِ وَرَسُولِهِ وَأَئِمَّةِ الْمُؤْمِنِينَ وَعَامَّتِهِمْ أَوْ أُمَّةِ الْمُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ.»

“Din nasihattir, Din nasihattir, Din nasihattir.” Ashâb-ı kirâm:

“Kimin için ya Resûlallah?” dediler. Resûlullah sallallahu aleyhi vesellem de:

“Allah için nasihat, Resûlü için nasihat, Kitab’ı için nasihat, müslümanların imamaları için nasihat ve umum halk için nasihat.” buyurdu.⁷

⁵ Ahzâb, 45-46.

⁶ Tevbe, 100.

⁷ Ebû Dâvud, Edeb 67, No: 4944; Müslim, İmân 95, No: 55; Nesâî, Bey’at 31, No: 4197

Bu hadîs-i şerîften anlaşıldığına göre Nebî sallallahu aleyhi vesellem dîn-i İslâm'ın ve şeriat-ı Ahmediyye'nin esasını nasihat üzerine tesis etmiş ve üç kere “*Din nasihattir.*” buyurarak tekid etmiştir. Biz de bunu göz önünde bulundurarak dinin esas ve teferruatını ihtiva eden bu eserimizi telif ettik.

Nasihat etmek veya nasihat almak isteyen her mümin buna müracaat edebilir. Ayrıca bu eseri memleketimiz olan Türkiye’de yazdık ki daha çok yararlanılsın. Kitabın sonunda da ölüm halinde olan bir müslümana vâcip, sünnet ve müstehap olan vasiyetleri, ölüye yararlı olan sadaka, Kur’an okumak ve dua etmek hakkında hadis ve ashabdan gelen haberleri beyan ettik. Bu hususta pek çok risâle gördük; bu risâlelerde ölünün arkasından yapılacak pek çok işten bahsediliyor ise de bunlar hakkında muteber kitaplarda ne bir esas, ne de bir sened görebildik. Aksine bunların bir kısmını imam ve müctehidlerin –Allah hepsinden razı olsun– görüşlerine aykırı bulduk. Bunları bir kenara atarak, din bilginlerinin görüşlerine uygun ve senedi olanları seçtik.

Sonra insanların birçoğunun kalplerinin sertleştiğini sanki taş gibi hatta taştan daha katı olduğunu⁸ öyle ki işleye geldikleri (kötülüklerin) kalplerini paslandırmış olduğunu gördük.⁹ Nitekim Allah Zü'l-Celâl, Kur’ân-ı Kerîm’inde şöyle buyurur:

فَوَيْلٌ لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ

“Artık kalpleri Allah’ın zikrinden (bomboş ve) kaskatı kalmaş olanlar(ın) vay haline, onlar apaçık bir sapıklık içindedirler.” (Zümer, 22)

8 Bakara, 74.

9 Mutaffîfîn, 14.

Bu hastalığın ilacının din âlimlerinin sözlerine ve insanların içinden seçilmiş, Nebî sallallahu aleyhi vesellem'den gelen haberlere kulak vermek, özellikle hak ile bâtlı ayıran Kur'ân-ı Hakîm'i dinlemek olduğunu gördüm. Nitekim Cenâb-ı Hak şöyle buyurur:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ
وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ

“Ey insanlar! Size Rabbinizden bir nasihat, gönüllerde olan (dert)lere bir şifa, iman edenler için bir hidâyet ve rahmet gelmiştir.” (Yûnus, 57)

اللَّهُ نَزَلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِي تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ
الَّذِينَ يَحْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ ذَلِكَ
هُدًى اللَّهُ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ

“Allah; kelâmın en güzelini (âyetleri birbirleri ile) ahenkli, katmerli (hakikatlerle dolu) bir kitap halinde indirmiştir ki; Rablerine derin saygı göstermekte olanların ondan derileri ürperir. Sonrada hem derileri, hem kalpleri, Allah'ın zikrine (yatışıp) yumuşar. İşte bu kitap Allah'ın gönderdiği rehberdir ki O, kimi dilerse ona bununla hidâyet verir. Allah kimi de saptırırsa artık onun yolunu doğrultucu yoktur.” (Zümer 23)

Muvaffakiyetim onun yardımına muhtaç, yardımı da muvaffakiyetim için şart olan büyük Üstadım Hazretlerinden (Atâullah Efendi)¹⁰ bana bu eseri yazmam için bir işaret geldi. Çünkü ben onun lütuf ve nimetlerini anlayan, fark eden ve onun nimetlerine dayanan bir kişiyim.

¹⁰ Yukarıda zikredilen Atâullah Efendi, II. Selim'in hocasıdır ve Birgivi'ye maddî manevî pek büyük yardımlarda bulunmuştur. Bu kitapta ilerde bazı nasihatleri de müellif tarafından bu kitaba dercedilmiştir. (Mütercim)

Allah onu bana yaptığı iyilikler yüzünden mükâfatlandır-
sın ve onu gizli ve âşikâr her türlü kötülüklerden korusun.

Şu işaret üzerine yazdığım bu eseri göğüsleri parlatması,
kalpleri cilalaması, âhirette bana azık olması ve Allah'a celle
celâluhû kavuşmaya vesile olması için yazdım. Allah celle celâ-
luhû şöyle buyurur:

يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ ﴿٦٨﴾ إِلَّا مَنْ آتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ

“O âhîret günü ki, o gün ne mal fayda verir ne de oğullar,
ancak Allah'a selim bir kalp ile gelen müstesna.” (Şuarâ 88-89)

Umarız ki O'nun rahmetiyle necât buluruz. Bu kitaptan
bir nüsha da yukarıda zikrettiğimiz Üstadımız Hazretleri-
nin (Atâullah Efendi) bize yapmış olduğu lütuf, nimet, iyi-
lik ve ihsanlarının bir kısmını karşılayabilmek için takdim
etmek istedim. Çünkü Nebî sallallahu aleyhi vesellem bir hadîs-i
şerîflerinde şöyle buyurmuştur:

مَنْ آتَى إِلَيْهِ مَعْرُوفٌ فَلْيُكَاF بِهِ، وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَلْيَذْكَرْهُ، فَإِنَّ مَنْ
ذَكَرَهُ فَقَدْ شَكَرَهُ إِنَّ أَشْكَرَ النَّاسِ لِلَّهِ تَعَالَى أَشْكَرُهُمُ لِلنَّاسِ

“Her kime bir iyilikle gelirse o kişi onu mükâfatlandır-
sın. Kimin mükâfat vermeye gücü yetmezse, o iyiliği insanlar ara-
sında anlatsın, zira o iyiliği anlatması şükürdür (ona teşek-
kürdür).¹¹ İnsanların Allah'a en çok şükredeni, insanlara çok
teşekkür edendir.¹² İnsanlara şükretmeyen Allah'a hiç şükret-
mez.”¹³

¹¹ Ahmed b. Hanbel, 6/90; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, 2464, 3/57.

¹² Ahmed b. Hanbel, 5/212; İbn Ebî Şeybe, *el-Müsne'd* No: 875, 3/142;
Ebû Dâvud et-Tayâlisî, *el-Müsne'd* No: 1144, 2/377

¹³ Ahmed b. Hanbel, 2/295; Ebû Dâvud, *Edeb*, 12, No:4811; Tirmizî, *el-
Birr ve's-Sıla*, 35, No: 1954, 4/339.

Bu risâleyi aşağıda görüleceği üzere yedi bölüm ve bir hâtimeden oluşacak şekilde kaleme aldım.

1- Zühd ve takvâ, dünyadan uzaklaşım âhirete yönelme

2- Umumî meviza ve nasihatler

3- Atâullah Efendi Hazretlerinden nasihatler

4- Ölümü hatırlama

5- Vâcip ve müstehap olan vasiyetler

6- Ölüm halinde ve ölümden sonra yapılması sünnet ve müstehap olan vazifeler

7- Peygamberimiz ve ashabdan ölüye yararlı olduğu bildirilen şeyler hakkındadır

8- Allah'ın celle celâluhû rahmetinin genişliği, rahmetinin gazabına galip oluşu

Yukarıdaki bölümleri, ebedî hayır olmasını ve güzel bir ölümle ölmeyi temenni ederek kaleme aldım. Allah celle celâluhû size ve bize hayırlı rızıklar ihsan etsin, çünkü o ihsan sahibi, merhametli, cömert ve iyilik severdir.

BİRİNCİ BÖLÜM

Zühd ve Takvâ, Dünyadan Uzaklaşma ve Âhirete Yaklaşma

Bu Mevzuyla Alâkalı Âyet-i Kerîmeler:

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ
مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَاءُ وَزُلْزِلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ
مَتَى نَصُرُ اللَّهُ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ

“Yoksa siz, sizden evvel yaşamış olanların hali başınıza gelmeden cennete girebileceğinizi mi sandınız? Onlara öyle yokluklar ve öyle sıkıntılar gelip çattı ve öyle belalarla sarıldılar ki; peygamberleri dahi yanındaki müminlerle birlikte «Allah’ın yardımı ne zaman?» diyordu. Gözünüzü açın zira Allah’ın yardımı gerçekten yakındır.” (Bakara 214)

وَاتَّقُوا يَوْمًا تُزْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ
لَا يُظْلَمُونَ

“O günden sakının. Zira o gün Allah’a döndürüleceksiniz. Sonra herkese kazandığı tastamam verilecek ve onlara haksızlık edilmeyecektir.” (Bakara 281)

الباب الأول

ما يُرْهِدُ عن الدنيا وَيُرْغَبُ فِي الأخرى

الآيات:

﴿أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسْتَهْتُمُ الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَزُلْزَلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصُرُ اللَّهُ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ﴾ (سورة البقرة: ٢١٤)

وَآتَقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾ (سورة البقرة: ٢٨١)

﴿يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُحْضَرًا وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوءٍ تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيدًا وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ وَاللَّهُ رَؤُوفٌ بِالْعِبَادِ﴾ (سورة آل عمران: ٣٠)

﴿كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَمَنْ زُحْرِحَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعٌ الْغُرُورِ﴾ (سورة آل عمران: ١٨٥)

﴿لَا يَعْرَنُكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ ﴿١٩٦﴾ مَتَاعٌ قَلِيلٌ ثُمَّ مَا وَاهُمْ جَهَنَّمُ وَيَبْسُ الْمِهَادُ ﴿١٩٧﴾ لَكِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نُزُلًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ لِلْأَبْرَارِ ﴿١٩٨﴾﴾ (سورة آل عمران: ١٩٦-١٩٨)

يَشْكُرُ اللهُ تَعَالَى مَنْ لَا يَشْكُرُ النَّاسَ. (٤) رواه أحمد رحمه الله تعالى.

فذكرت أولاً: ما يُزَهِّدُ عن الدنيا وَيُرَغِّبُ في الأخرى،

وثانياً: نصائح ومواعظ على سبيل العموم،

وثالثاً: ما له نوع اختصاص بذلك المولى المشير،

ورابعاً: ما يتعلق بذكر الموت،

وخامساً: ما يلزم من الوصايا أو يستحب،

وسادساً: ما يسن أو يستحب في حال الاحتضار وما بعده،

وسابعاً: ما ينفع الموتى مما ورد فيه خير أو أثر.

وختمنا ما يذكر سعة رحمة الله تعالى وسبقها وغلبتها على غضبه

تعالى، تفائلاً بحسن الخاتمة وخير العاقبة.

رزقنيهما الله تعالى وإياكم إنه هو البر الرحيم والجواد الكريم.

***

(٤) الإمام أحمد بن حنبل، ٢/٢٩٥؛ أبو داود، الأدب ١٢، الرقم: ٤٨١١،

٦٧١/٢؛ الترمذي، البر والصلة ٣٥، الرقم: ١٩٥٤، ٣٣٩/٤.

ورأيت علاجها إصغاء أقوال العلماء الربانية، والأخبار النبوية المصطفوية بل إسماع الآيات القرآنية الفرقانية.

قال الله تعالى: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ﴾ (سورة يونس: ٥٧)

﴿اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِي تَقْشَعُرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ ذَلِكَ هُدًى اللَّهُ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ﴾ (سورة الزمر: ٢٣)

وقد ورد إليّ إشارة ممن لا يساعدي إلا موافقته، ولا يوافقني إلا مساعدته، إذ أنا مستغرق في نعمائه، ومتعمد بآلائه، جزاه الله تعالى عنا خيرا، وصانه عما يشينه سرا وجهرا، أن أكتب رسالة في هذا الشأن.

كتبت هذه الرسالة ليكون صيقلا للصدور وجلاء للقلوب وزخيرة لنا يوم الدين، ﴿يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ﴾ ❁ إِلَّا مَنْ أتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ﴾ (سورة الشعراء: ٨٨، ٨٩) ووسيلة إلى رب العالمين، لعلنا برحمته مفلحون. وأردت أن أرسل نسخة منها إلى ذلك المولى المشير مكافاة لبعض نعمه وألطافه ومجازاة لشيء من معروفه وإحسانه امتثالا لقوله عليه الصلاة والسلام:

مَنْ أتَى إِلَيْهِ مَعْرُوفٌ فَلْيُكَافِ بِهِ، وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَلْيَذْكُرْهُ، فَإِنَّ مَنْ ذَكَرَهُ فَقَدْ شَكَرَهُ^(٢) إِنَّ أَشْكَرَ النَّاسِ لِلَّهِ تَعَالَىٰ أَشْكَرُهُمُ لِلنَّاسِ. (٣) لَا

(٢) الإمام أحمد بن حنبل، ٩٠/٦؛ الطبراني، المعجم الأوسط، الرقم: ٢٤٦٣،

٥٧/٣؛ إسحاق بن راهويه، المسند، الرقم: ٧٧٤، ٢٦٨/٢

(٣) الإمام أحمد بن حنبل، ٢١٢/٥؛ ابن أبي شيبة، المسند، الرقم: ٨٧٥،

١٤٢/٣؛ أبو داود الطيالسي، المسند، الرقم: ١١٤٤، ٣٧٧/٢.

رَسُولَ اللَّهِ ﷺ؟ قَالَ: «اللَّهُ وَلِرَسُولِهِ وَلِكِتَابِهِ وَلَا ئِمَّةَ الْمُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ»^(١).

فحصر عليه الصلاة والسلام قوام الدين وعماد الشريعة على النصيحة، وبالغ فيه حيث كررها ثلاثا.

فألفنا رسالة منطوية على أصول الدين وفروعه، مما لا بد لكل إنسان منه، رجاء أن أكون من الناصحين، وكتبناها بالتركية ليعم نفعها، وبيئنا في آخرها ما يجب من الوصايا، أو يستحب، وما هو المسنون، أو المستحب في حال الاحتضار، وما بعده وما ينفع الموتى من الصدقة، وقراءة القرآن، والدعاء مما ثبت بخبر أو أثر.

ولقد رأينا في هذا الشأن رسائل فيها أمور كثيرة لم نجد لها أصلا ولا سندا في كتب معتبرة، بل وجدنا بعضها مخالفا لما عليه الأئمة المجتهدون رضوان الله تعالى عليهم أجمعين، فأعرضنا عنها واقتصرنا على ماله سند مما يوافق أقوال الفقهاء.

ثم لما رأيت أكثر الناس قلوبهم قاسية، ﴿فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً﴾ (سورة البقرة، ٧٤)

﴿بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾ (سورة المطففين، ١٤)

وقد قال الله تعالى: ﴿فَوَيْلٌ لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ أُولَئِكَ فِي

ضَلَالٍ مُبِينٍ﴾ (سورة الزمر، ٢٢)

^(١) أخرجه بهذا اللفظ أبو داود، الأدب ٦٧، الرقم: ٤٩٤٤، ٧٠٤/٢؛ المسلم، الإيمان ٩٥، الرقم: ٥٥، ٧٤/١. لكن لم يوجد في رواية المسلم تكرار كلمة «الدين النصيحة». النسائي، البيعة ٣١، ١٥٦/٧.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

[مقدمة]

﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا﴾ (سورة الفرقان: ٦٢)

﴿وَخَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا﴾ (سورة الملك: ٢)

﴿إِنَّهُ مَنْ يَأْتِ رَبَّهُ مُجْرِمًا فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَى

﴿وَمَنْ يَأْتِهِ مُؤْمِنًا قَدْ عَمَلَ الصَّالِحَاتِ فَأُولَئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَى

﴿جَنَّاتٍ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ جَزَاءُ مَنْ تَزَكَّى﴾ (سورة طه: ٧٤-٧٦)

والصلاة والسلام على من أرسله ﴿شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا

﴿وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا﴾ (سورة الأحزاب: ٤٥، ٤٦)

وعلى ﴿السَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾ (سورة التوبة: ١٠٠)

أما بعد: فقد روى مسلم رحمه الله تعالى في صحيحه عن تميم الداري رضي تعالى الله عنه أن النبي ﷺ قال:

الَّذِينَ النَّصِيحَةُ، الَّذِينَ النَّصِيحَةُ، الَّذِينَ النَّصِيحَةُ! قَالُوا: لِمَنْ يَا

فهرس

- الباب الأول:** ما يُرْهَدُ عن الدنيا وَيُرْعَبُ في الأخرى ١١
- الباب الثاني:** نصايح ومواعظ على سبيل العموم ٢٠
- الباب الثالث:** نصايح ما له نوع اختصاص بالمولى المشير منها . ٤٣
- الباب الرابع:** ما يتعلق بذكر الموت ٤٧
- أقوال المشايخ ٥٠
- الباب الخامس:** ما يلزم من الوصايا أو يستحب نذكر
- أولا إن شاء الله تعالى ما ورد من الأخبار فيها ٥٩
- تنبيه ٦٣
- طريقة جيدة في الوصية في هذا الزمان ٦٥
- وأما ما يستحب من الوصايا ٦٦
- تذويب ٦٧
- الباب السادس:** ما يسن أو يستحب في حال الاحتضار وما بعد . ٧٤
- الباب السابع:** ما ينفع الموتى مما ورد فيه خبر أو أثر ٨٠
- تلقين ٨٣
- تلاوة القرآن العظيم ٨٤
- الخاتمة:** في سعة رحمة الله تعالى وسبقها وغلبتها على غضبه .. ٨٧

جِلاءُ القلوبِ

للإمام تقي الدين محمد بن علي البركوي

المتوفى سنة ٩٨١

بخط المؤلف

اعتنى عليه وخرج أحاديثه

مصطفى سليم اورخان زاده

اسطنبول - ٢٠٢٣

